

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

DRAUGAS

Saturday supplement

1994 m. rugsėjo mėn. 17 d. / September 17, 1994

Nr. 181(32)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Lietuviškas centras ir jo politinės implikacijos

Kalbėdami apie Lietuvos politiką šiandien, turime prisiminti, kad jos veidas pastaraisiais metais nuolat ir labai greitai keičiasi. Padėtis, kurią turėjome prieš dvejus metus visai pasikeitė šiandien, ir už dvejų metų bus vėl kitaip. Susigrupavimas, partijų populiarumas ir asmenybių vertinimas keisis. Tuo labiau, kad po pačių didžiųjų ir nelauktų pokyčių politiniame spektre mes ir vėl galime ateityje pamatyti nemažiau drastišką, politinį pakitimą. Užtat žvilgsnis į centrą šiandien yra trumpalaikis vertės, nes jo situacija ateityje tikriausiai keisis, kaip keisis visa politinė padėtis.

Galvodami apie centrą, iš pat pradžių turėtume atpažinti, apie kokį centrą kalbame. Vien kritiškavimas abiejų pusių vienodai – ir dešiniųjų, ir kairiųjų, dar nepadarė centristo, jei toks asmuo neturi tinkamai išvystytos savo paties politinės ideologijos. Jis gali būti vadinamas nuosaičiu, neutraliu ar kompromisų ieškančiu Lietuvos labui, bet kada kyla įvairių problemų išsirimui laikas, tada centristas turi būti pasiruošęs pristatyti savo gerai išdirbtus atsakymus pagal tam tikrą daugiau ar mažiau nusistovėjusią, savitą pasaulėžiūrą.

Šiandien daugelis pavadintų centru tuos, kurie laikosi neutraliai darbių ir dešiniųjų pozicijų atžvilgiu. Tas, žinoma, neturi nieko bendro su ideologinėmis nuostatomis, liečiančiomis viešojo gyvenimo struktūrą ar ekonominę krašto sistemą. Centro sąjungos asmenybės, kaip Ozolas ar Bičkauskas, turi nemažą piliečių pasitikėjimą todėl, kad jie vienodai vertina tiek kairės, tiek dešinės pasisakymus ir veiklą, nors dažnai pasirodo neturi stiprios savitos pasaulėžiūros bazės, kad ir skelbdami esą už liberalistines idėjas.

Užtat atrodytų, kad Lietuvos Liberalų sąjunga visai teisingai laiko save esančiais dešiniųjų pusėje, o vadinami centristais nori būti neutraliais ir labiau pragmatiskais politikais. Iš to matyti, kad kas buvo centristas Aukščiausiojoje Taryboje, pasiliko toks

ir šiandien, nors tada dirbo Liberalų frakcijoje. Glaveckas, Kvietkauskas, Kumža, Leščinskas, Lubys, Morkūnas, Piktūna, Tamulis, Valatka ir Vilkas buvo nuosaukis ekonominiai liberalai. Dabartinei Lietuvos liberalų sąjungai vadovauja ideologiškai aiškesnės jėgos ir drauge politiskai dogmatiškesnės. Aukščiausiosios Tarybos deputatai buvo ne tik už ekonominį liberalizmą, bet ir už lietuvišką tradicijų išlaikymą, kas implikuoja, jog nemažai tuometinių liberalų nusiteikimų buvo pajungta senai lietuviškai galvosenai apie moralę, religiją, teisę, aplamai visą viešąjį krašto gyvenimą. Nepaisant šitos gana nuosaukios ir gerai paruoštos politinės ideologijos, tuometiniai liberalai – centristai skaudžiai pralaimėjo. Gaila, nes jie buvo vieni iš mažiausiai demagogiškų ir daugeliu atvejų dalykiškiausių.

Aiškėja balsuotojų nusiteikimas, rodantis, jog daugiausia dar yra pasilikęs noras klasifikuoti politikus ne pagal jų siūlomas programas, bet pagal tai, kaip jie nusistatę buvusių komunistų – darbių atžvilgiu. Yra dešinieji, kurie dažnai nieko gero nemato, ką daro darbiečiai; darbių simpatikai, kurie visus dešiniuosius laiko primityviais politikais, ir neutralieji, kurie šiandieną yra vienodai nepatenkinti ir tais, ir tais.

Į centrą galime pažūrėti iš pozicinio ir iš ideologinio taško. Liberalų sąjunga yra labai teisingai pasisakiusi, jog ideologiškai yra dešinėje. Kelios kitos partijos neranda reikalo pasirodyti ideologiškai dešinės, kairės ar centro, o tik užima pro- ar anti-darbių pozicijas. Pavyzdžiui, Vakarų akimis žiūrint, krikščionys demokratai savo požiūriu į ekonomiką būtų centro kairėje, o viešosios tvarkos atžvilgiu stipriai dešinėje. Savo pozicija jie yra irgi dešinėje.

Atrodo, kad Centro sąjunga siūlo nuosauką liberalizmą, panašų į Aukščiausiosios Tarybos frakcijos, su sušvelnintu kapitalizmu. Tokia programa, kuri dabar, pavyzdžiui, Lotynų Amerikoje identifikuojama kaip neoliberalizmas. Toks ideologinis centras bent prieš dvejus metus neturėjo pasekimo mūsų balsuotojų eilėse. Atrodo, kad lietuvis politikoje nesidomi liberališkai nusiteikimais. Jis tokiais, pripažinkime,

MIRTIS PASIŠAUKĖ SAVO DAINIŲ

Keli žodžiai
Juozui Girniui atminti

Gimęs 1915 m. gegužės 23 d. Sudeikiuose prie Utenos, šių metų rugsėjo 13 dieną Bostone užgeso Juozas Girnius. Apie šį didį žmogų galima kalbėti įvairiais požiūriais. Jis buvo filosofas, – būties, žmogaus, mirties, laisvės, tautiškumo, krikščionių atsakomybės temomis parašęs bene reikšmingiausius lietuvių kalba sukurčius veikalus. Jis buvo redaktorius ir enciklopedistas, išpuoselėjęs kultūros žurnalą *Aidai* ir išleisvijos *Lietuvių enciklopediją*. Jis buvo visuomenininkas, puošęs Pasaulio Lietuvių Bendruomenę, Ateitininkų ir Fronto bičiulių sąjūdžius. Jis buvo šeimos tėvas, su žmona Marija išgudęs tris mokslui, mūnčiai ir darbui naudingus sūnus. Taip Juozas Girnius ne tik skelbė, bet ir savo gyvenimu įkūnijo ateitininkiškuosius katalikiškumo, tautiškumo, inteligentiškumo, visuomeniškumo, šeimyniškumo principus.

Prieš trisdešimt metų Juozas Girnius išleido savo stambiausią filosofijos veikalą – apie mirtį. Šią savaitę sesulė Mirtis atėjo pasiimti savo dainiaus. Anoj knygoje jis rašė taip: „Pagal Platoną, tikrai atsidėjusieji filosofijai rūpinasi tik tuo, kaip reikia tinkamai mirti. Tikroji išmintis slypi pasiruošime mirčiai, ir pagal tai filosofija yra menas sukurti mirtį tinkamai pasiruošus. Užuo besibaiminus mirties, filosofų didybė yra tinkamai mirti, kaip Sokratas palidijęs savo mirtimi“. Ir toliau Juozas Girnius rašė: „Mirtis žadina mus kelti nelygstamosios Būties klausimą, ieškant savo pasaulyje buvimo prasmės. Žmogiškasis prasmės rūpestis intymiai susijęs su mirties rūpesčiu, nes visu metafizinio aštrumu jis

iškyla mirties akivaizdoje. Visi atskiri rūpesčiai pasaulyje turi tam tikrą prasmę. Bet kokia *viso* gyvenimo prasmė? Šiuo klausimu žengiamo nuo dalinių rūpesčių pasaulyje į nelygstamąjį rūpestį savimi pačiais, tuo pačiu žengdami nuo patirtinės tikrovės tyrimo į filosofinį savo padėties nušvietimą būties visuomenėje. Visa gyvenimo prasminga, bet kokia paties gyvenimo prasmė? Kuria prasmę gyvenimo visumos klausimas yra mirties prasmės klausimas? Ar mirtis nuprasmina visa, ko buvo gyvenime siektą, ar greičiau savotiškai žmogui išskiria, kas prasminga ir abejinga? Kas mirtyje yra pasaulio palikimas – visiškas išnykimas ar laikinės egzistencijos perkeitimas amžinąja egzistencija? Visi šie klausimai kyla mirties akivaizdoje, bet jie kreipiasi į gyvenimą: kaip privalu gyventi, kad netektų mirties baiminties? ... Ir kadangi filosofija kyla iš žmogaus rūpesčio rasti savo egzistencijai prasmę mirties akivaizdoje, tai vienaip ar anraip mirties atžvilgiu nusistatoma kiekviename filosofiniame mąstyme. Kaip žiūrėti į mirtį, taip žiūrėti ir į gyvenimą“.

Tad Juozas Girnius šioje knygoje ir emėsi visapusiškai, nuodugniai aptarti, kaip į mirtį – ir tuo pačiu į gyvenimą – žvelgia šiuolaikinis ateistas, žmogus be Dievo. Galutinė Girniaus išvada tokia: „Įvairiai ieškoma savęs įprasminimo, nuo revoliucinės patetikos ligi kasdienės pareigos. Bet galutinai mirties akivaizdoje žmogus be Dievo visur turi išpažinti savo beprasmybę. Vienu atveju tai atvirai liudijama, protestuojant prieš mirties likimo neteisybę. Antru atveju prasmės klausimas atmetamas kaip tuščias ir dėl to beprasmiškas. Kiekvienu atveju nebūtin sunykimas

nesidomėjo ir tarpkarinėje Nepriklausomoje Lietuvoje.

Jeigu nėra ateities liberalios minties centrui, tai gal yra kokios nors galimybės poziciniam centrui? Pernai Saulius Štoma, buvęs *Lietuvos aidų* vyriausiasis redaktorius ir krikščionių demokratų partijos narys, o dabar *Lietuvos ryto* bendradarbis, siūlė (*Apžvalga*, 1993 m. balandžio 23 d.), kad krikščionys demokratai pasuktų į centrą tiek iš ideologinio, tiek iš pozicinio taško. Pati Centro sąjunga dažnai atranda bendrą kalbą su kai kuriais nuosaukais dešiniuosiais.

Praktiškai žiūrint, ir atsižvelgiant į Lietuvos balsuotojų

nusiteikimus, galime numatyti sunkią ateitį centro ideologijai, bent dabartinėmis sąlygomis. Galėtų būti mėginamas atsistoti į kairę, ieškant darbių dezerių, jei LDDP partija pradėtų skaldytis. Vienas mėginimas sudaryti kairįjį centrą – steigiant Ateities forumą – nenusisekė. Centru galima mėginti sudaryti koaliciją su socialdemokratais ir krikščionimis demokratais. Kalbame čia apie pozicinį susigrupavimą. Ideologiškai irgi būtų daug kas bendro. Yra tačiau problema.

Dabar vyrauja nusiteikimas, kad mano priešas, nesvarbu, ko kiuose užsimojimuose, nesvarbu, kas siūloma. Sunku bus įtikinti kad ir nuosaukią dešinę, ypač jos pasekėjus, kad atsikabindami nuo konservatorių jie neišduoda Vytauto Landsbergio ir jo patirtinio palikimo. Dešinės žmonės toliau reikalauja, kad buvusiųjų komunistai, norį bendradarbiauti su dešine ar su pertvarkytu centru, kur nors, kokių nors būdu pasisakytų, kad komunistų partija padarė žiaurių klaidų.

Yra gal ir kita galimybė. Užuo kelus centrizmą kaip alternatyvą (Nukelta į 2 psl.)

Juozas Girnius (1915-1994)

Vytauto Maželio nuotrauka

lieka visko nuprasminimu, ir ateizmas savo esme apreiškia nihilizmą... Tačiau nihilizmas negalima gyventi, gyvenimui reikia rasti prasmę, ir todėl ateizmas virsta laisvinimu iš savo nihilistinės esmės – ieškojimu vienokio ar kitokio savęs įprasminimo iš nihilizmo išsiveržti. Bet kada ieškoma prasmės, tuo pačiu faktiškai ieškoma Dievo. Ir tada, kai ieškoma prasmės be Dievo, iš tiesų kreipiamasi į Dievą. Ieškoti prasmės tai ieškoti to, kas nepareit su dingstančia akimirka, laiko tėkmėje, bet kas savo dvasine verte peržengtu laiką. Todėl, degdami prasmės ilgesiu, iš tiesų degame nemirtingumo ilgesiu. Nemirtingumo viltį slypi prasmės pažadas. Be nemirtingumo vilties beviltiška prasmės ieškoti. Tačiau nemirtingumo viltis savo ruožtu neįmanoma be Amžinosios Būties, kuri yra pati Amžinybė. Degdami nemirtingumo ilgesiu, tuo pačiu degame paties Dievo ilgesiu, nepaisant, ar tikime į Dievą, abejojame ar neigiam. Savuoju prasmės ieškojimu žmogus liudija Dievą, tikėdamas, abejodamas ir – neigdamas“.

Galima su šia Juozo Girniaus išvada nesutikti, bet negalima nesutikti su tuo, kad Girnius ja pasiekė plataus, autentiško, sąžiningo, ir netikinčiojo mintis jautriai įsiklausančio dialogo keliu. Ir savo teistiniam požiūriui paremti Girnius sutelkė tiek įtikinančios argumentacijos, jog drįsčiau teigti, kad jis gerokai suligino tas dialektikos

svarstyklės, kurios jau nuo ano šimtmečio pabaigos buvo aiškiai pakrypusios į ateistų pusę. O tai jau nebe vietinės reikšmės filosofinis pasiekimas. Jis, manyčiau, būtų sulaukęs deramo pasaulinio atgarsio, jeigu Girniaus knyga būtų buvusi prieinama ir prancūzų, vokiečių, anglų skaitytojui. Girniaus balsas šie skaitytojus būtų išgirdęs kaip stiprų kontrpunktą Heidegger'io, Sartre'o, Camus, Malraux bei kitų didžiųjų humanistinio ateizmo mastytojų balsams. Tuo labiau negnėntina, kad šie balsai savo ruožtu per Girnių ataidėjo ir lietuvių išeivijos intelektualinėje kultūroje. Juk daugiausia per jo žodį į Vakarose atsidūrusių lietuvių pasaulį sruveno prancūzų ir vokiečių mastytojų ryškiai artikuliuota egzistencinio rūpesčio samonė, tiesiogiai sustiprinta pačių išeivių tėvynės netekties patirtimi. Šios samonės fone išaugo gyvybingiausioji išeivijos – žeminių ir bežemių kartos – literatūra bei literatūros kritika. Mes, pokario vaikai, skaitėme Girnių – ir supratome Škėmą, Mackų, Nykų-Niliūną, Nagį, Bradūną, Landsbergį, Ostrauską... ir save pačius.

Nemažiau svarbi buvo ir Girniaus visuomeninė įtaka. Čia teigiamai veikė ne tik filosofas, bet ir publicisto, redaktoriaus, ateitininko, pakantaus krikščionio Girniaus puoselėjama mintis, kad idėjų rungtyje priešai yra tik klaida ir tiesa, o ne klystantieji ir teisieji, ir kad antgamtinis

krikščionybės žvilgsnis nėra iš principo priešingas liberalinei demokratijai, nes tai dviejų atskirų ir todėl nesikryžiuojančių plotmių dalykai. Šių idėjų įsisąmoninimas išeivijos visuomenėje iš tikro šalino dar iš devyntojo šimtmečio paveldėtus nesupratimus ir leido dviejų tradicijų – katalikiškosios Valanciaus-Dovydaičio ir laicistinės Kudirkos-Sliūpo – įpėdinams rasti bendrą kalbą daugelyje išeivijos veiklos barų, kaip antai: kultūros vertybių kūryba, priešinantįs jų banalizavimui, visuomenės teikimas visoms pasauležiūroms atvirą Bendruomenę, priešinantįs sektantiškam grupių interesų suabsoliutinimui, jaunimo tautinis ugdymas, priešinantįs niveliuojančiam aplinkos spaudimui ir moralinė talka Lietuvai, priešinantįs jos sovietizacijai. Aišku, pasauležiūros skirtumai išeivijoje neišnyko, tačiau Girniaus deka jie vis dažniau tapo akstinu ne vien bergždžiai polemikai, bet ir vaisingai sąveikai. Ir manytina, kad kuo tvirčiau Juozo Girniaus nusistatymai, pritaikyti šiandieninės Lietuvos kontekstui, įsiskaičius tėvynėje, tuo greičiau ir Lietuva, grįždama Europai, pasuks ne atavistinės balkanizacijos, o, tarkime, prancūziškos integracijos kryptimi, kur, viena iš kitos maitindamasi, tradicija santykiuoja su naujove ir ta pati kūrybinio nerimo upė skalauja tiek dešinią, tiek ir kairią krantą.

Mykolas Drunga

Šiame numeryje:

A. a. Juozas Girnius • Apie centro Lietuvos politikoje galimybes
• „Į Laisvę“ fondo studijų dienos Mastaičiuose • Istorikei Vandaugirdaitei-Sruogienei 95 metai • Alfonso Tyruolio eilėraščiai

* Pastabos per simpoziumą „Atviras ar uždaras centras Lietuvos politikoje“ Santaros-Sviesos suvažiavimo metu, 1994 m. rugsėjo 9 d. Leont, Illinois.

Partizanų vizija ir tikrovė

Į Laisvę fondo studijų dienos Mastaičiuose

JUOZAS BAUŽYS

Į Laisvę fondas lietuviškai kultūrai ugdyti Lietuvoje liepos 20-24 dienomis surengė savo trečiąją studijų savaitę. Pirmoji įvyko 1992 metais Vilniuje ir Nidoje, antroji — pernai Birštone, o šiemet ji buvo Mastaičiuose, netoli Kauno ir Garliavos. Mastaičių Aukštesniosios žemės ūkio mokyklos patalpose vyko savaitės programa, dalyviai gyveno jaukiuose bendrabučio kamburiuose. Už penkių kilometrų yra Pažerų kaimo pamiškė, kur išduotas žuvo Juozas Lukša-Daumantas, o už poros kilometrų — Garliavoje — dabar jo vardu pavadinta gimnazija. Tad tokioje dalyviams reikšmingoje aplinkoje vyko paskaitos, pranešimai, apvalaus stalo diskusijos. Dalyvių iš Lietuvos, JAV, Vokietijos ir Švedijos buvo netoli šimto, kiti suvažiuodavo iš apylinkių. Pagrindinė studijų tema buvo Lietuvos politinė kultūra, pastaruoju metu labai populiari įvairių organizacijų susibūrimuose. Buvo atvirai žvelgiama į Lietuvos politinio gyvenimo, ekonomikos ir kitų sričių sunkumus, moralinių nuostatų stoką, opozicinių grupių vienybės problemas ir visuomenės apatiją. Viena diena buvo skirta lietuvių tautos rezistencijos prieš komunistus ir prieš nacius klausimams. Savaimė aišku, kad dalyvių dauguma buvo dešiniojo sparno žmonės, tačiau reikia pažymėti, kad visa studijų nuotaka buvo labai išbalansuota. Visi kalbėtojai — tiek prelegentai, tiek ir diskusijų dalyviai bandė realiai ir objektyviai žvelgti į keliamus klausimus, nebijodavo iškelti ir opozicijos ar apskritai savųjų daromas klaidas.

Studijinę programą pradėjo Į Laisvę fondo Lietuvos filialo tarybos pirmininkas **Jonas Kairevičius**, savo įžanginiame žodyje akcentuodamas krikščioniškų vertybių, moralės ir demokratinių idėjų svarbą Lietuvos valstybės gyvenime. Pirmajame studijų savaitės pranešime dr. **Vytautas Bieliauskas** klausytojus supažindino su užsienio lietuvių politinės kultūros nuostatomis ir politikais, kuriems didelės reikšmės turi ir pačios Lietuvos neretai atstumianti laikysena užsienio lietuvių atžvilgiu.

Vienierių metų (nuo praėjusios vasaros) Lietuvos politinio gyvenimo spektrą apžvelgė prof. **Bronius Kuzmickas**. Prelegentas Rusijos kariuomenės išvedimą iš Lietuvos laikė, be abejo, pačiu reikšmingiausiu nepriklausomybės įtvirtinimo įvykiu, tačiau dar tinkamai neišspręstas Rusijos karinio tranzito klausimas sudaro didžiulį pavojų Lietuvai pasidaryti Rusijos satelitinė valstybė. Ekonominio stabilumo lygis ir investicijų saugumas per metus taip pat nepagerėjo. Vidaus politikoje valdančioji partija tvirtai laikėsi jai įprasto politinio elgesio stiliaus ir gerokai pasistūmėjo vienvaldystės link. Todėl ir de-sovietizacijos procesas vis sunkėja. Žvelgdamas į ateitį, prelegentas abejojo dėl galimybių greitai pakeisti vyriausybę, tačiau pažymėjo, kad opozicija stiprėja, o visuomenė vis labiau darosi nepatenkinta esama padėtimi.

Itin intriguojančiai įdomi ir skirtinga buvo dr. **Kęstutis Girmas** paskaita, liečianti principus, jų išsivadėjimą bei pakeitimą, idealizmą ir oportunizmą, gyvai pailiustruotais konkrečiais gyvenimo pavyzdžiais. Pavyzdžiui prezidentas Brazauskas, dar prieš septynerius metus išsididžiai kalbėjęs LKP CK sekretoriaus vardu, šiandien bando įsijungti į choro kritikų, smerkiančių Lietuvos kovų ir kančių istorijos pirmąjį tomą, nes jis esą perdėm rožinėm spalvomis vaizduoja masinius trėmimus.

Prie kryžiaus, pastatyto Juozo Lukšos-Daumanto žuvimo vietoje: dr. Kazys Ambrozaitis, Nijolė Bražėnaitė-Lukšienė, poetas Kazys Bradūnas.

Opozicijos jėgų, o taip pat ir būdu, klausimams gvildinti buvo pakviesti du jauni ir nauji veidai, Krikščionių demokratų partijos veikėjai — dr. **Virgis Valentiničius** ir dr. **Egidijus Vareikis**, savo įžvalgomis į esamą padėtį ir tam tikromis prognozėmis pasirodė labai konstruktyvūs. Virgis Valentiničius, kalbedamas apie lietuviškąją opoziciją, davė konkrečius Lietuvos partijų charakteristikos bruožus, apibūdindamas partijas ir jų „partėjimą“. (Šis terminas, nukaltas Algirdo Saudargo, rodo partijų brendimo ir organizuotumo vystymąsi.) Didžiausia opozicijos partija — Tėvynės sąjunga (Lietuvos konservatoriai) remiasi savo vadu, Vytauto Landsbergio ir Gedimino Vagnoriaus asmenybėmis, tačiau populiarumo tautoje atžvilgiu pirmąją vietą užleidžia Krikščionims demokratams. Konservatorių veikla, anot prelegento, panaši į bravūriškas kavalerijos atakas, kuriomis galima kartais daug laimėti, bet daug ir pralaimėti. Tuo tarpu populiariausia opozicinė partija — Krikščionys demokratai — partėja lėtai, bet atkakliai kariaudami pozicinius veikėjus — dr. **Virgis Valentiničius** ir dr. **Egidijus Vareikis**, savo įžvalgomis į esamą padėtį ir tam tikromis prognozėmis pasirodė labai konstruktyvūs.

Dr. Egidijus Vareikis skaito paskaitą studijų dienos liepos 22 dieną. Kazio Ambrozaitis nuotrauka.

Virgis Valentiničius, kalbedamas apie lietuviškąją opoziciją, davė konkrečius Lietuvos partijų charakteristikos bruožus, apibūdindamas partijas ir jų „partėjimą“. (Šis terminas, nukaltas Algirdo Saudargo, rodo partijų brendimo ir organizuotumo vystymąsi.) Didžiausia opozicijos partija — Tėvynės sąjunga (Lietuvos konservatoriai) remiasi savo vadu, Vytauto Landsbergio ir Gedimino Vagnoriaus asmenybėmis, tačiau populiarumo tautoje atžvilgiu pirmąją vietą užleidžia Krikščionims demokratams. Konservatorių veikla, anot prelegento, panaši į bravūriškas kavalerijos atakas, kuriomis galima kartais daug laimėti, bet daug ir pralaimėti. Tuo tarpu populiariausia opozicinė partija — Krikščionys demokratai — partėja lėtai, bet atkakliai kariaudami pozicinius veikėjus — dr. **Virgis Valentiničius** ir dr. **Egidijus Vareikis**, savo įžvalgomis į esamą padėtį ir tam tikromis prognozėmis pasirodė labai konstruktyvūs.

Egidijus Vareikis į Lietuvos valdžios ir opozicinių grupių santykius pažūrėjo labiau iš teoretinės pusės ir palygino su kitų kraštų pavyzdžiais. Vakaruose ši kova reiškiasi politinės konkurencijos principu, Lietuvoje vyksta politinė kova, pasireiškianti ne programų skirtumais, bet charakteristinių vadovų kova. Jis rekomendavo pozicijai ir opozicijai rasti kelių į partnerystę ir taip įgyvendinti Vakarų tipo demokratiją. Tik tam reikės laiko ir gal net naujos politikų kartos.

Visos šios paskaitos padėjo pagrindus per du vakarus vykusioms apvalaus stalo diskusijoms. Pirmąją vakarą, vadovaujant **Vilijai Aleknaitei** ir dr. **Feliksui Palubinskui**, buvo kalbama tema „50 metų nuo išsiskyrimo — žvilgsnis į Lietuvos ir išeivijos santykius“. Tas žvilgsnis pokalbiuose kažkaip atsiliepė nusivylimu ir konstatavimu, kad atgimusi Lietuva nėra tokia, kokios užsienio lietuviai laukė ir apie ją svajojo. Štai kelios mintys. Palubinskas: Mes tenorime tik būti priimti kaip lietuviai, o ne atmes-ti. Kuzmickas: Tauta dar sovietizuota, juokiasi iš patriotizmo, bi-jo konkurencijos. Raškinis: Lietuva — tai ne vien tik jos vyriausybė, kurioje auginama cinizmo kultūra. Ja turėtų atsverti čia Į Laisvę fondo propaguojama krikščioniškoji kultūra. L. Jonušas: Kultūrinėje srityje bendradarbiavimas tarp Lietuvos ir užsienio lietuvių jau vyksta. Juozas Tumelis: Ar tikrai išeiviai turi jaustis kalti, kad išbėgo? — Jokių būdu, ne! Vilija Aleknaite: Juk ir Kovo 11 buvo reikšminga tuo, kad buvo žmonių, kurie mirė už krikščioniškąją kultūrą Lietuvoje.

Antrą vakarą buvo kalbama apie politinių partijų bendradarbiavimą ir svarstoma, koks bus būsimas Lietuvos Seimas. Pokalbiams vadovavo **Juozas Tumelis** ir **Juozas Baužys**. Kalbėjusių taisyklomis buvo daug, tad daug ir prifilosofuota, nors prie konkrečių ėjimų, kaip opozicijoms grupėms susitarti ir tuo laimėti rinkimus, nebuvo prieita. Gal pats įdomiausias pareiškimas buvo tame pokalbyje dalyvavusio opozicijos vadovo profesoriaus Vytauto Landsbergio. Jis pasisakė, kad, jeigu matysias, jog asmeniškas jo vadovavimas opozicijai yra tam tikra kliūtis laimėti, — tokiu atveju jis sutiktų savo vadovaujančio vaidmens atsisakyti.

Popietę prieš šio antrojo vakaro diskusijas buvo skirta ekskursijai į Pažerų kaimo pamiškę, kur buvo applankyta Juozo Lukšos-Daumanto žuvimo vieta. Ten dabar pastatytas baltas kryžius, prie kurio susibūrus buvo išklau-sytas ano įvykio liudininko, vos per plauką išlikusio gyvo, Povilo Pečiulaičio pasakojimas, poeto Kazio Bradūno poezijos posmai, sudainuotos partizanų dainos. Išvykoje dalyvavo ir Nijolė Bražėnaitė-Lukšienė. Buvo dar applan-kytos ir kitų partizanų kapinės, nuvažiuota į Garliavą, kurioje vos prieš keletą savaičių nauji ir puikūs gimnazijos rūmai buvo pavadinti Juozo Lukšos vardu, o aikštėje prie rūmų pašventintas įspūdingas paminklas. Tai gimnazijos direktoriaus Vidmanto Vitkausko nuopelnas. Bet kiek nelauktų ir grubių užsiuolimų bei triukšmo jis susilaukė iš buvusių sribų ir jų draugų dėl gimnazijos dedikavimo „banditų vadui“. Šioje gimnazijoje įrengtas ir nedidelis, gražiai tvarkomas partizanų muziejus, o gimnazijos bibliotekai direktorius Vitkauskas prašo paramos iš viso pasaulio lietuvių knygomis ir leidiniais.

Kitą dieną politinės kultūros temas pakeitė antisovietinės ir antinacinės rezistencijos ir jos istorijos klausimai. Buvo kartu paminėta ir 50 metų sukaktis nuo pogrindinio žurnalo *Į laisvę* pasirodymo. Dr. **Kazys Ambrozaitis**, pasidžiaugęs, kad vakarykštė išvyka į Daumanto žuvimo vietą gražiai derinasi su šiandien prisimenama lietuviškosios rezistencijos pradžia, ypačiai išskėle *Į laisvę* žurnalo reikšmingą sukaktį. Jo pakviestas, savo atsiminimus apie pogrindines *Į laisvę* leidimą pasakojo **Vladislavas Telksnys**, vienas iš ano laiko pogrindinio darbuotojų. Jis buvo nacių išvežtas į Stuthhofą, vėliau, antrojo sovietmečio laikais, pakeitęs pavardę, turėjo visą laiką slapstytis. Taip pat buvo perskaitytas ir kito pogrindžio darbuotojo Juozo Gražio laiškas. Juozas Gražys buvo tos spautuvės vadovas, kurioje buvo spausdinami pogrindžio leidiniai, tarp jų ir *Į laisvę*. Apie šį žurnalą, tebeleidžiamą dar iki šiol Amerikoje, kalbėjo redaktorius Juozas Baužys.

Pernai rudenį netikėtai miręs

Kulautuvoje liepos 20 dieną susitiko 1941 metų sukilimo Kaune štabo nariai: (iš kairės) Kazys Ambrozaitis, Vytautas Stonis, Juozas Prapuolenis.

Profesorius Bronius Kuzmickas ir žmona studijų dienos Mastaičiuose. Kazio Ambrozaitis nuotrauka.

dr. Vytautas Vardys, buvęs Į Laisvę fondo tarybos pirmininkas ir anksčiau *Į laisvę* žurnalo redaktorius, buvo prisimintas gražiai ir išsamiai dr. **Sauliaus Girniaus** paskaita. Jis apie vėlonį kalbėjo kaip apie žmogų, istoriką ir politiką.

„Nepriklausoma Lietuva: partizanų vizija ir tikrovė“, — buvo tema paskaitos, kurią skaitė **Nijolė Gaškaitė**, dirbusi Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos komisijoje KGB veiklai tirti ir Lietuvos spaudoje paskelbusi daugybę faktų ir medžiagos rezistencijos ir tautos genocido klausimais. Nijolė Gaškaitė prisiminė tas viltis, kurias pokario partizanai savo pasipriešinimu okupantams ir net savo mirtimi dėjo į būsimos laisvos Lietuvos viziją. Deja, ilgą okupacijos metai nuolat augino naujas kartas prisitaikėlių — žmonių su kaukėmis, tapusių ideologijos tarnais. Jie ir dabar: „nebemoka gyventi be kaukės ir skubiai bando užsidėti naujas patriotiškas kaukes“. Nijolės Gaškaitės paskaita buvo nepaprastai šiltai sutikta.

Čia reikia paminėti faktą, kad Į Laisvę fondo vadovybių JAV ir Lietuvoje nutarimu šiemet buvo įsteigta metinė premija už lietuviškosios rezistencijos istorijos tyrimus ir paskelbtus darbus. Pirmoji tokia premija šiemet kaip tik ir buvo paskirta Nijolei Gaškaitėi. Tą patį vakarą jai buvo įteikta pinigine 4,000 litų premija, kurios mecenatas šiemet yra dr. Albinas Šmulskys.

Studijų dienų pabaigai didžiule rūmų salėje, kur tiek daug buvo kalbėta apie politinės kultūros realybes, paskutinį vakarą vyrov dainos ir poezijos kultūra. Solistė **Nijolė Ambrozaitė**, poetai **Kazys Bradūnas** ir **Bernardas Brazdžionis** bei jauna deklamatorė **Mėta Vališaitė** atliko nuostabią vakaro programą, kuriai vadovavo dr. **Vytautas Majauskas**. Už visą puikų šių studijų dienų pasiekimą tenka padėkoti Į Laisvę fondo Lietuvos filialo tarybos pirmininkui Jonui Kairevičiui, valdybos pirmininkui Juozui Tumeliui, išdėdintiui Ignui Misiūnui ir visiems ten dalyvavusiems.

„Į Laisvę“ fondo studijų dienos diskusijoms vadovauja Vilija Aleknaite-Abramikiene ir dr. Feliksas Palubinskas. Kazio Ambrozaitis nuotrauka.

Lietuviškas centras

(Atkelta iš 1 psl.)

va, plėsti dešinę į centrą. Tai jau senokai siūloma, bet dėl įvairių ekstremistų ir asmeninių ambicijų arba savotiško dogmatizmo, tai nesisekė padaryti. Ideologiškai ekonomijos atžvilgiu dešinėje lieka tik: Liberalų sąjunga, gal kai kurie neoliberališkai galvojančys centristai, šiek tiek tautininkų, verslininkų remiami klasiški kapitalistai („libertarians“) ir nežinia kiek konservatorių, kurie pasirinko neokapitalizmo vėliavą, bet daugiausia galvoja kaip kolektyvistai. Ir tai tik ekonominis žvilgsnis, nes viešojo krašto gyvenimo atžvilgiu Lietuvoje didelės daugumos nusiteikimas yra už daugiau reguliuotą visuomenę. Tai lygiai matyti tiek kairėje, tiek dešinėje. Poziciniu pobūdžiu žiūrint, yra galimybė centristams patraukti prie savęs dalį dešinės ir iš to padaryti nuosaukią dešinę, nors tai įvykdyti būtų nelengva. Krikščionys demokratai pastaruoju metu daugiausia yra atsiriboję nuo demagogų, taip kad bendravimas su jais ir kelias į platesnę, nuosaukią dešinę galbūt galimas. Kai kurie konservatoriai, pastebėję savo ideologinius trūkumus ir pasibodėję kai kurių savo kolegų kraštutinumais, gal pasistūmę centro link — į nuosaukią dešinę. Nemažam skaičiui dešiniųjų sudaro didelę problemą patys centristai, į kuriuos žiūrima kaip į nepatikimus partnerius vien dėl to, kad šimtu procentų nesutinka su visomis dešiniųjų pozicijomis, arba dar blogiau — pritaria kai kada darbičiams.

Pavyzdžiui, ir krikščionims demokratams kai kur priekaištaujama, kad jie eina prieš Landsbergi vien todėl, kad jie nori balsuoti už savo žmones ir turėti savąją programą. Reiškia, kad dabartinį dešiniųjų partijų bendravimą su nuosaukaisiais ar neutraliais centristais yra interpretuojamas kaip visos dešinės išdavimas. Dešinės, kuriai, sako, teisę atstovauti turi tik Landsbergio konservatoriai. Dešinės, po konservatorių vėliava (Sąjūdžio palykuonių), drausmės ardymas, ieškant daugiau ir kitokių partnerių, taip pat traktuojamas kaip visos pozicinės dešinės išdavimas. Daug dešiniųjų kol kas nėra pasiruošę tai daryti.

Jeigu nusistatoma už centro, kaip pozicinės grupuotės, stiprinimą, tai išeiviai galėtų tokiems uždaviniams pasitarauti. Tas pats galioja ir dėl galimo dešinės prapletimo į centrą. Ne vienam iš išeivių nuosaukesnė politika Lietuvoje ir tuo pačiu vakarietiški stipresnės visuomeniška ar ekonomiška pasaulėžiūra būtų prie širdies, nesvarbu, kokios jis ideologijos bebūtų, ar socialdemokratas, Fronto bičiulis, santarietis, krikščionis demokratas ar tautininkas. Problema užjūriečiams yra keleriopa. Pavyzdžiui, nei santaričiai, nei Lietuvos fronto bičiuliai individualiai nėra vienodai apsisprendę ką palaikyti, nepaisant kai kurių viešų ty sambūrių apraiškų. Kitaip yra su krikščionimis demokratais ir socialdemokratais, kurie turi aiškius ideologinius pagrindus, ir jais ty partijų nariai bazuojasi. Poziciškai susidaro irgi problemų.

Pavyzdžiui, **Akiračių** nusi-teikimo santariečiai kurį laiką pasitaravo išeiviams pristatydami skirtingą nuomonę apie valdancią dešinę, kuri buvo nekritiškai traktuojama daugumos užjūrietių. Jie tačiau buvo ir pasiliko atsivertusių komunistų — darbičių užtarėjai arba ty, pavadinkime, nepalietusiu, kuriuos dažnai ir kartais perdetai puola dešinieji. **Akiračių** poziciją vokiečių ir sovietų okupacijų laikotarpių supratime, atrodo, determinuoja,

(Nukelta į 4 psl.)

Lietuvoje švęsta istorikės Vandos Daugirdaitės-Sruogienės 95 metų sukaktis

Kauno Žaliakalnyje, Balio Sruogos gatvėje (buv. Ramiojoje) stovi nedidelis medinis namas, kuriame įkurtas rašytojo Balio Sruogos memorialinis muziejus. Šį namą, pagal architekto V. Zubovo planą, Sruogai pasistatydino 1938 metais iš Žemaitijos rasti, atvežti iš Vandos Sruogienės tėvo Kazimiero Daugirdo miško Bugiuose, netoli Viekšnių. Neilgai Sruogai jame gyveno, nes Lietuvai atgavus Vilniaus kraštą abu išvyko dirbti į Vilnių.

Muziejaus direktorė Angelė Galnaitytė jau seniai atstatė, kiek įmanoma, namuko interjerą, atrodino išnykusį sodą ir papuošė sklypą gėlėmis, tokiomis pat, kokias prieš 56 metų sodino naujakuriai...

Kasmet Balio Sruogos gimimo ir mirties metinių dienomis Angelė ruošia rašytojo prisiminimą, kuriame dalyvauja rašytojai, teatrojai, draugai, pažįstami ir Sruogos gerbėjai. O 1994 m. rugpjūčio 16 d. i. muziejų sukvietė gausią visuomenę pagerbti profesorę dr. Vandą Daugirdaitę-Sruogienę jos 95 metų amžiaus jubiliejaus proga. Susirinko daugiau kaip šimtas žmonių, kurie net neilpo kambariuose, verandose ir priegangė. Daugeliui teko klausytis įdomių ir jautrių prisiminimų, skaitovės Dainos Kazlauskienės deklamacijų, stoviniuojant kieme.

Angelė su savo bendradarbe Rita Mačiulyte paruošė Vandos Sruogienės gyvenimo ir kūrybos parodą, išstatydamos jos raštus, knygas, daugybę jos ir šeimos nuotraukų, Daugirdų genealoginį medį, kurio pradžia siekia 1385 metus. Visus sudomino Vandos Sruogienės praeities Alinos (dešimties metų amžiaus) atsiųstas pokalbis su promociute. Ten buvusios motinės baises susirūpino, kad jos savo anūkas nieko apie savo giminę ir senus laikus nepasakoja...

Plati Lietuvos spauda, net Akmenės rajono laikraštis *Vienybė* šiltai ir pagarbiai skyrė jubiliečiui išimtinai daug skilčių. Taip pat Lietuvos radijo bangomis buvo pagailėta nuosirdžių žodžių.

Vandos Daugirdaitės-Sruogienės biografija yra itin įdomi ir spalvinga. Gimė ji Kaukaze, Piatigorske, 1899 m. rugpjūčio 16 d. (senųjų stiliumi rugpjūčio 4 d.),

Vanda Daugirdaitė-Sruogienė

bajorų inteligentų Kazimiero Daugirdo ir Jadvygos Paulavičiūtės šeimoje. Jos tėvas buvo caro valdžios pašalintas iš Šiaulių gimnazijos už *Aušros* skaitymą be teisės grįžti į Lietuvą, tad Vandos nerūpestinga jaunystė prabėgo Ukrainoje (Podolės srityje, prie Balno miestelio), kur Kazimieras Daugirdas gavo darbą kaip valstybinio žirgyno veterinaras.

Apie savo vaikystę Vanda Daugirdaitė-Sruogienė pasakoja: „Buvau vienturtė dukterė, rūpestingai auklėjama, nors nei kiek nelepinama. 9 metų amžiaus gavau boną prancūzė, išmokau laisvai kalbėti prancūziškai. Nuo mažens mokėjau rusiškai, žaisdama su kaimo vaikais įpratau vartoti ukrainiečių kalbą, o namie kalbėta lenkiškai, nors tėvai niekad lenkais nesivadino, tik žemaitiškai...“

Tėvas jai buvo atvežęs auklę žemaitę, kad pramokytų žemaitiškai, o motina jai dainavusi seno-

viškas lietuviškas daineles. Tačiau tikrą lietuvišką aplinką galėjo pajusti tik per atostogas tėvo dvarelyje Bugiuose (jos motina Jadvyga taip pat buvo kilusi iš netolimo Pavirvytės dvoro).

Tėvų namuose buvusi demokratiska nuotaika. Mergaitė buvo skatinama draugauti su darbininkų, kumelių, kaimynų ūkininkų vaikais. Viešniuose bendravo su Biržiškų ir vaistinininko Aleksandravičiaus vaikais, susipažino ir susidraugavo su jauniausia M. K. Čiurlionio seserimi Jadvyga, kuri jai pasakojo apie Čiurlionį ir atskleidė visai naują pasaulį.

Gyvendama toli nuo Lietuvos Vanda Daugirdaitė visą laiką jautė tėvynės ilgesį ir anksti pradėjo domėtis istorija. Beje, daug vėliau ji sužinojo, kad Baline, kur vaikystėje gyveno, jos tėvų namas stovėjęs Vytauto Didžiojo statydintos pilies vietoje, piliakalnio papėdėje, ir kad gal vietovės vardas buvęs lietuvių atneštas į Ukrainą. Taip pat Kamenecę, kur jubiliečiui ejo pradžios mokslo, komendantu Vytauto laikais buvęs Daugirdas.

Gimnaziją baigusi Rostove, 1916 metais pradėjo studijas Maskvoje. Ten susibūrė karo audros nublokšti lietuviai studentai, jų tarpe Kazimiero Daugirdo pusbroliu Tadas Petkevičius (vėliau Lietuvos diplomatas). Tada paskatinta, pradėjo mokytis lietuviškai ir įsijungė į lietuvių studentų būrį. Maskvoje vėl susitiko su Jadvyga Čiurlionyte ir susipažino su jos seserimi Vale, tada draugavusia su Balio Sruoga, kuris iš karto ją labai sudomino. Užėjus revoliucijai ir badui, grįžo pas tėvą į Ukrainą. Ten, tarp kovų, bombardavimų bei įvairių frontų, kas rytą keldavosi 4-5 val. ir „kaldavo“ Kriašaičio gramatiką, o skaitymui teturėjusi tik Krėves „Šarūną“ ir vieną *Santaros* numerį, kur buvo išspausdintas Sruogos eilėraštis. „Ne pusės žodžių nesuprasdama mokius atmintinai ir žavėjus žodžių melodija: ...Taip tykia kūrėnas kudmentas rūsioj gūdybėj...“ – prisimena Daugirdaitė-Sruogienė.

Taip žemaitiškai užsispyrus jaunuole išmoko lietuviškai ir 1918 metais sužinojus, kad Lietuva tapo nepriklausoma, su-

pirmaisiais karių ir pabėgėlių ešelonais grįžo į Lietuvą ir įsitraukė į kultūrinį darbą (tėvui pasisekė grįžti tik 1920 metais, motina mirė, kai Vandai buvo 12 metų). Tuo pat pradėjo dirbti Šiaulių gimnazijoje, kur dėstė (daugeliui už ją vyresnių mokinių) prancūzų kalbą ir istoriją.

1919 metų vasarą pradėjo dirbti Kaune „Spaudos biure“ ir kartu su Balio Sruoga Lietuvos redakcijoje. 1921-23 metais studijavo istoriją Berlyne. O 1924 metais susituokė su rašytoju Balio Sruoga, grįžusiu iš Muenchen'o universiteto su filosofijos daktaro laipsniu. Kaune Vanda Sruogienė tęsė studijas Lietuvos universitete, klausydama mūsų žymiųjų profesorių I. Jonyno, Vaclovo Biržiškos, A. Janulio ir kt. paskaitų. 1927 metais parašiusi diplominį darbą „Žemaitių bajorų ūkis XIX šimtmečio pirmoje pusėje“ gavo aukštojo mokslo baigimo diplomą.

Nuo 1928 iki 1939 metų buvo Kauno III gimnazijos istorijos mokytoja, o nuo 1935 metų paskirta tos gimnazijos inspektore. Persikėlus Sruogams į Vilnių, vėl dėstė Lietuvos istoriją, būdama IV ir Kunigaikštienės Birutės gimnazijų direktorė (1939-1944).

Salia atsakingų pareigų gimnazijoje, Vanda Sruogienė plačiai reikėsi po Pirmojo pasaulinio karo atsistatėjančios Lietuvos kultūrinėje veikloje. Nuo 1919 metų pradėjo leisti mėnesinio žurnalo *Motina ir vaikas*, skirto priešmokyklinio amžiaus vaikų sveikatai ir auklėjimui, buvo viena iš redaktorių kartu su Vincenta Matulaityte-Lozoraitiene, Marija Nemeiksaite ir dr. Aldona Birutiene. Pirmojo žurnalo numerio viršelyje puošė Stasio Lozoraituko (!) nuotrauka. Įsitraukusi į visuomeninį gyvenimą, dalyvavo daugelio draugijų veikloje, rašė straipsnius įvairiose spaudoje. 1935 metais išleido Lietuvos istorijos vadovėlį, skirtą mokykloms. Lietuvos vyriausybės už jos pedagoginę ir kultūrinę veiklą ją apdovanojo Lietuvos D. K. Gedimino ordinu. 1939 metais buvo dar spėta išleisti jos parašytą pirmąją Lietuvos istorijos skaitinių knygą – chrestomatiją „Lietuvos istorijos vaizdai ir raštai“.

Gyvenimas Kaune Vandai Sruogienei, atrodo, buvo pats laimingiausias. Tuomet inteligentai lietuviai, atsisakę savo asmeniškų gerovės, idealistiškai dirbo jaunutės Lietuvos labui. Sruogų namuose nuolat burdavosi rašytojai, teatrojai, profesoriai, mokytojai, jaunimas. Vykdamo gyvos kalbos, diskusijos, politikavimai. Vandos Sruogienės kambarys rinkdavosi skautes įvairiems jas dominantiems pokalbiams.

Balys Sruoga, nors ir buvo užimtas dėstymu universitete ir kūryba, domėjosi žmonos darbais, o jos aistra Lietuvos istorijai nukreipė ir jį į istorinių dramų rašymą. Vanda Sruogienė buvo ir vaikų laikraščio *Vyturys* redaktijos narė. Kartą tam laikraščiui parašė trumpą apyskaitę. Balis Sruoga patraukė jos turinys ir jis ją išplėtė ir apysaką jaunimui „Kas bus, kas nebus, bet žemaitis neprazus“, pasirašęs abiejų autorių vardų-pavardžių išradingu slapyvardžiu Valys Dauga (1937).

Rodėsi, jog darniam, įdomiam ir kūrybingam abiejų Sruogų gyvenimui niekad nenustos širdis ir jų darbus šildžiusi saulė. Deja, užėjęs karas, siaubas, trėmimai,

Alfonsas Tyruolis

PO VASAROS DANGUM

DAINU ŠVENTĖ

Po penkdešimtmečio galingai,
Darniai suskambo vėl daina
Iš tūkstančių mūsų dainininkų
Su saulėj virpančia diena.

Ji iš Maironio ir Brazdžionio
Ir liaudies žodžių sukurtų
Žaviam Dainų ir Vingio klony
Aidėjo skambančiu skliautu.

Aidėjo ji dienas sunkiasias
Tartum užkasus kapuose,
Kai kūrės aukuras užgesęs
Ir kelės prislėgta dvasia;

Kada nuo Talino lig Vilniaus,
Padavus ranką viens kitam,
Bangavo tartum jūros vilnys
Išlaisvint užgriautiem krantom.

Žaviai, didingai nuaidėjus,
O daina, jungei brolius mūsų
Vienybėn ardančius ją vėjus,
I laisvės grįžus vėl namus.

Lai tavo aidas pasilieka
Iš jų kiekvieno širdyje,
Kad keltų meilę, ryžtą, jėgą
Jiems likt Tėvynėj laisvoje.

„ATEITĮ REGIM TĖVYNĖS LAIMINGĄ“

„Ateitį regim tėvynės laimingą“ –
Skamba tie žodžiai lyg meilės žavai,
Po penkdešimtmečio audrų nedinge,
Aulėj svetingoj prabilę gyvai.

Sminga tie žodžiai į širdis jaunimo,
Subėgusio čia iš pasaulio plataus.
I ateitį naują žengti jis ima,
Žengt po košmaro siaubingo, skaudaus.

Paguodai ne vieno jis svarų žodį
Čia girdi, priminus pirmuosius vadus,
Kurie ir tremty jau besilpstančius guodė,
Nors bandė pačius juos likimas skaudus.

O „Visa atnaujinti Kristuje“ aidai
Jaunimo širdy ir be parašų:
Iš Rūpintojėlio išskaito jis veido,
Kaip kelias Tėvynę, kaip pamažu...

Palaimos jis laukia brangiai Tėvynė
Iš dieviškų rankų, iš malonų,
Ir regį jos ateitį šviesią, auksinę
Tikėjimo nušviestu savo žvilgsniu.

ŽINGSNIAI AMŽINYBĖN

In memoriam
Ceslovui Grincevičiui

Mes spėjom: gal tai bus naktis,
Gal vakaras, šviesus gal rytas,
Kai reiks išeiti į sritis
Dar niekad, niekad nelankytas.

Kai jau nukris kančios našta
Ir vienut vienas iškeliausi,
Išeidamas pro angą tą,
Kuri yra visų siauriausia.

Išėina taip kiti kasdieną,
O šandien išėjai ir Tu,
Kaip i auksinę mėnesieną
Iš saulėj atskleistų vaizdų.

Nedingsta žingsniai nueitieji,
Ir kaip Čiurlionio vaizduose
I amžių taką išilieja
Jie atmintim tokia šviesia.

GENIJŲ KAPUS APLANKIUS

Būga, Čiurlionis – mūsų tautos
Didieji vyrai – genijai,
Kalbos ir meno sukurtuos
Darbus išlikdami gajai.

Kas leidos į kalbos gelmes,
Kaip Kalbininkas uolusai,
Lyg brangų perlą išsemtas
Iš liūno, ankančio visai?

Kas kūrė simboliškai vaizdus
Pramozių žvakės šviesoje,
Kaip Menininkas nuostabus,
Kad neužgestų amžiam jie?

Seniai pasaulį stebina
Šių didvyrių gajį dvasia –
Jų atneštoji dovana
Tartum karalių rankose.

Su jais išliksi, Lietuva,
Tėvynė mūsų mylima,
Ir kūrybinga, ir gyva,
Ir sukalbiais neardoma!

Vilnius-Kaunas
1994 m. liepa

Kazimieras Daugirdas su žmona Jadvyga ir dukra Vanda 1907 metais Podolės Kamenecė.

1919 metais Vanda Daugirdaitė – Šiaulių gimnazijos mokytoja (sėdi viduryje ketvirta iš kairės) savo mokinių tarpe.

(Nukelta į 4 psl.)

Balys, dukrelė Dalia ir Vanda Sruogai 1926 metais.

Vandos Daugirdaitės-Sruogienės 95 metų sukaktis

(Atkelta iš 3 psl.)

— lietuvių globos įgaliotinė, Lueneburg'e — Lietuvių sąjungos komiteto narė, Detmold'e — lietuvių gimnazijos mokytoja, vaikų darželių auklėtojų kursų organizatorė ir vedėja, Raudonojo kryžiaus darbuotoja. Truputį vėliau įstoja į Bonn'os universitetą, kur jau studijavo duklė Dalia, ir 1948 metais gavo filosofijos daktarės laipsnį.

Šis laikotarpis joms abiem buvo skaudžiai sunkus, nes visiškai nutrūko ryšiai su vyru ir tėvu Balys Sruoga. Aplinkiniai keliais tik sužinojo, jog palaužta sveikata buvo grąžinta į Lietuvą, tačiau gana greitai atėjo liūdniausia žinia: Balys Sruoga mirė... (1947).

1949 metais Vanda Sruogienė su dukros šeima apsigyveno Čikagoje ir beveik dešimtį metų dirbo fabrikuose, viešbučiuose, privačiuose butuose kaip valytoja. Daktarė dėl to nesijaudino, nes visada gerbė kiekvieną dorą darbą ir nesijautė pažeminta. Spėdavo dar padėti dukrai, auginant Aušrinę ir Algį.

Lietuvos didinga praeitis, slopinama okupanto, nedavė ramybės istorikei ir ji ryžosi rašyti knygą *Lietuvos istorija: Lietuva amžių sukūryje*. Mokėdama septynias užsienio kalbas, lankė išsimėčiusias Čikagoje bibliotekas (net 18!), rinko medžiagą, ir 1956 metais Tėvynės mylėtojų draugija išleido jos 968 psl. knygą. Autorės žodyje Vanda Sruogienė rašo: „Būsiu laiminga, jei ši, kad ir netobula knyga, pakels mūsų visuomenės susidomėjimą Lietuvos praeimi, suvirtins jos meilę ir ryšius su tėvyne, jei ji patarnaus rašytojams, teatralams ir menininkams, suteiks kiek paguodos senajai kartai ir paskatins bent keletą jaunuolių atsidedus studijuoti mūsų praeitį“.

1958 metais pradėjo dėstyti rusų, prancūzų kalbą, Rusijos istorijos ir kultūros kursą Europos studijų profesorės titulu Aurora City College (dabar jau universitetas), Aurora, Illinois. Ir ten profesorė įvairiomis progomis stengėsi amerikiečius supažindinti su Lietuva, jos istorija.

Nuo pat Čikagos Aukštesniosios liuanistikos mokyklos įsikūrimo dėstė ten Lietuvos istoriją, vėliau Pedagoginiame liuanistikos institute ir jo neakivaizdinio dėstymo skyriuje. Kažkodėl Broniaus Juodelio aprašyme „Pedagoginio liuanistikos instituto absolventų vakaras“ (Draugas 1994 m. gegužės 27 d.) visų išvardintų lektorių tarpe jos

Vanda ir Balys Sruogai Kaune 1937 metais.

pavardės nėra. Už nuopelnus ugdati jaunąją kartą ir puoselėjant lietuvių kultūrą išėmė dr. Vanda Daugirdaitė-Sruogienė apdovanojimą Pedagoginio liuanistikos instituto garbės diplomu ir išrinkta šio instituto garbės nare.

JAV buvo *Lietuvių enciklopedijos* bendradarbe, paskelbė daugybę straipsnių Lietuvos istorijos ir pedagoginėmis bei visuomeninėmis temomis, skaitė paskaitas įvairiose organizacijose ir amerikiečių klubuose. 1981 me-

tais išrinkta Liuanistikos instituto garbės nare. Už paramą lietuviškam jaunimui ir skautams Čikagos Korpl. „Gintaras“ apdovanojo suakutintą literatūrą valandele „Pelkių žiburėlių“ Margučio radijuje ir jai vadovavo 25 metus.

Rūpi jai, kad vis dar laukia leidėjo dukraitės Aušrinės išverstas anglų kalbon „Dievų miškas“...

Jos vienetą praskaidrina vaikų Aušrinės, dirbančios pedagoginį darbą ir redaguojančios žurnalą *The Pen bei Algio*, „Blue grass“ grupės smuikininko ir vandenų ekologo, dabar siekiančio daktarato apie Lietuvos pūgžlius, darbai. Gi proanūkė Alina, laimėjusi konkursinius egzaminus į talentingų vaikų mokyklą, rimtai studijuoja garsoje Joffrey baletu studijoje, dainuoja rinkiniame vaikų chore New York'e ir rašo eilėraščius bei apsakymėlius.

bės narės vardas.

Paminėtina dar, kad Profesorė buvo Čikagoje viena iš Lietuvių Moterų Federacijos steigėjų ir aktyvi šios tarptautinės organizacijos narė.

Dauguma Balio Sruogos dramų, kaip per daug patriotiškos, okupantų buvo išimtos iš bibliotekų, todėl našlė Vanda savo jėgomis, be jokio honoraro, pakartojamai išleido Čikagoje Balio Sruogos „Kazimierą Sapiegą“, „Milžino paunksmę“, „Radvilą Perkūną“, „Giesmę apie Gediminą“, taip pat „Kas bus, kas nebus, bet žemaitis nepražūs“ ir sovietinės cenzūros apkarpytą *Dievų mišką*. Tik Balio Sruogos versta S. Benelio dramą „Apsiautalą“ išleido Algimanto Mackaus knygų leidimo fondas. Daugeli metų rinkusi išėmimų atsiminimus apie vyrą rašytoją, kartu su dukra parengė išpūdingą knygą *Balys Sruoga mūsų atsiminimuose* (1974).

O jos pačios svarbiausi, šalia smulkesnių, darbai puošia mūsų knygų lentynas: *Lietuvos Steigiamasis Seimas, Aušros gaidynės dukra Eglė Malinauskaitė Šliupienė, Lietuvos kultūros bruožai, Žemaičių bajorų ūkis I pusėj XIX šimtmečio*. Jos Lietuvos istorijos vadovėlis JAV susilaukė net keturių papildomų leidimų. Dabar Lietuvoje visi mokiniai mokosi iš aštuntojo šio vadovėlio leidinio, kuriame yra plati istorikės Ingės Lukšaitės apžvalga apie autore.

Dabar Vanda Daugirdaitė-Sruogienė, net ir tokio garbingo amžiaus sulaukusi, rūpinasi, kad nacių okupuotos Lietuvos įkaltai nebūtų pamiršti, kad ir jiems būtų skiriamas dėmesys, kaip ir visiems nekaltai nukentėjusiems ir žuvusiems Lietuvos patriotams.

Netekusi beveik visų savo draugų-amžininkų, Daktarė džiaugiasi dukters Dalios visuomenine veikla (juk ji pirmoji išėmė Čikagoje, susirūpinusi lietuvių literatūra, dar 1953 metais įsteigė savaitinę lietuvišką literatūrinę valandėlę „Pelkių žiburėlių“ Margučio radijuje ir jai vadovavo 25 metus).

Rūpi jai, kad vis dar laukia leidėjo dukraitės Aušrinės išverstas anglų kalbon „Dievų miškas“...

Jos vienetą praskaidrina vaikų Aušrinės, dirbančios pedagoginį darbą ir redaguojančios žurnalą *The Pen bei Algio*, „Blue grass“ grupės smuikininko ir vandenų ekologo, dabar siekiančio daktarato apie Lietuvos pūgžlius, darbai. Gi proanūkė Alina, laimėjusi konkursinius egzaminus į talentingų vaikų mokyklą, rimtai studijuoja garsoje Joffrey baletu studijoje, dainuoja rinkiniame vaikų chore New York'e ir rašo eilėraščius bei apsakymėlius.

Angelė Galnaitytė, rašiusi *Kauno dieneje* (1994 m. rugpjūčio 15 d.) apie Vanda Daugirdaitę-Sruogienę, užbaigia: „Tėvynėje, kurioje suvo širdies šiluma, kuriai atiduota visa kūrybinė energija, tegyventa neilgai. Tačiau visa savo būtimi Daktarė visuomet buvo Lietuvoje, tarsi gyvenimo negandų nebūtų nublokštą užjūrui. Ir šiandien jos mintys, pilnos ilgesio, skrenda į Lietuvą, jos nerimastingi laiško žodžiai kalba apie nelengvą Tėvynės dabartį, apie jos ateitį“.

Linkėdami gerbiamai Jubilitei sveikatos ir daug šviesių dienų, visada jaučiame jos nenuilstamas pastangas priminti mums garbingą Lietuvos praeitį ir rūpintis lietuviškom atžalom toli nuo Tėvynės.

Lietuva ją prisiminė, prisiminė ir mes!

(p.r.)

Pasinaudota *Lietuvių enciklopedija*, *Balys Sruoga mūsų atsiminimuose*, Lietuvos spauda ir kt.)

Čikagos Aukštųjų liuanistikos pedagoginių kursų (dabar — Pedagoginis liuanistikos institutas) mokytojai 1950-ųjų dešimtmė: priekyje, kairėje — Domas Velička, toliau iš kairės — Ignas Serapinas, Aleksandras Dundulis, Vincetas Liulevičius, Vanda Daugirdaitė-Sruogienė, Petras Jonikas, Matas Kriščiūnas.

Lietuanistų ir istorikų būrelis 1977 metais Čikagoje: (iš kairės) Petras Jonikas, Vanda Daugirdaitė-Sruogienė, Dovydas Fajnhauzas, Marija Krasauskaitė, Jonas Puzinas, Vincas Maciūnas.

Lietuviškas centras

(Atkelta iš 2 psl.)

kurioje pusėje jie buvo ir tebėra. Čia matyti įtikinanciai formuluotas buvusios nomenklatūros remimas, jos atjautimas bei supratimas, ko aiškiai pasigendama, vertinant Laikinąją vyriausybę, partizanus, įvairius disidentus ir jų laikotarpių represiją. Dėl daugumos *Akirių* pasisakymų, galime pasakyti, kad jie yra šališki. Tokiu būdu jie turėtų save diskvalifikuoti, kaip neutralūs tarpininkai, kaip poziciniai centristai, mėginant ką nors daryti dėl centro išplitimo, nebent jis būtų į darbių pusę.

Šitoje situacijoje tie „dešinieji“ santariečiai, kurie palaikė Landsbergį ir kurie yra linke prie Amerikos konservatorių ar respublikonų ideologijų, galėtų būti Joffrey baletu studijoje, dainuoja rinkiniame vaikų chore New York'e ir rašo eilėraščius bei apsakymėlius.

Pavyzdžiui, jeigu Valdas Adamkus norėtų pasireikšti Lietuvos politikoje, tai jis šiandien tai galėtų tik kaip Lietuvos „Ross Perot“, be aiškiaus ir plataus politiško ideologinio užnugario. Visai kitas reikalas būtų, jei jis galėtų susitarti su jam ideologiškai panašiais konservatoriais ir mėginti pakeisti jų pozicinę politiką. Žinoma, čia užkliūtų įsisenėjęs anticentristinis nusiteikimas. Jis šiek tiek buvo pasikeitęs, kada buvo pasisakyta už Lozoraitį. Lozoraitis pavyzdys lyg rodo, kad praplėsta ir centrá dešinė, atmetus dešinės ekstremistų, gali turėti geriausias galimybes prieš darbičius. Ekonomiškai — ideologiniu atžvilgiu visa pozicinė dešinė pasidarytų didelė kairiojo centro grupė, nepaisant konservatorių pasirinktos neokapitalistų veliavos. Tokiu būdu dėl kraštų liečiančių sprendimų susitartų centriniai neoliberalai, socialdemokratiai, krikščionys demokratai ir dalis konservatorių. Žinoma, visokio plauko primadonos turėtų paklusti bendram tikslui: laimėti

prieš darbičius.

Galime atpažinti ir kitokia situacija. Centro žmonės tiek Lietuvoje, tiek išėmijoje, gali atsakyti savo ir pozicijos, ir ideologijos ir eiti dirbti su darbičiais. Jau kai kur tai matyti. Aiškinama, kad jie tai daro tautos labui. Darbo partijai su jos dauguma nereikia koalicijų. Pamačius, kad reikalai eina tikrai blogyn, bus kitiems siūlomos ministerijos ir kiti svarbūs postai, kad nepasilikytų tik jie kalti dėl ekonominės nevilijos. Bus žmonių, kurie nutars, kad darbičiai vis tiek liks valdžioje dar daug metų, tad užuot keitus Lietuvą politiškai, nutars su jais dirbti. Kai kurie tai darys dėl garbės, bet pasiaiskinę, jog daro tai iš pasiaukojimo. Kiti, kad turėtų gerą vietą valdžioje.

Lietuvos politiniame galvojime beveik nėra likę vietos ekonominiams liberalizmui, išskyrus mažą grupelę verslininkų ir gal Liberalų sąjungą. Ta pati pastaba gali būti ir Amerikos kairiųjų liberalų pasaulėžiūrai. Atrodo, kad Lietuvoje nėra politinės dirvos nei Woodstock nusiteikimams, nei tam patrakusiam Amerikos individualizmui su įstatymais remiamu ištvirkimu. Šalia to, liberalizmo ekstremai, iškilę Lietuvos kaimynuose, bet tinkamos teisėtvarkos, pasidare pavyzdžiu daugeliui Lietuvoje ir išsūkiu, kad reikia saugotis visko,

Jonas Pabedinskas

Nijole Dirvianskyte. Tautodailininkės Nijolės Dirvianskytės parodos atidarymas Čiurlionio galerijoje. Jaunimo centre, Čikagoje, bus atidaryta penktadienį, rugsejo 23 diena, 7:30 v.v.